

АГРАРНЕ ПРАВО

УДК 349.4

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

**О. В. ГАФУРОВА, доктор юридичних наук, доцент
Національний університет
біоресурсів і природокористування України
E-mail: lllena@rambler.ru**

***Анотація.** У статті здійснено системний теоретико-правовий аналіз впливу екологічних норм на розвиток аграрного законодавства, визначено коло суспільних відносин, що регулюється аграрним законодавством. Автор розкриває зміст поняття «екологізація аграрного законодавства».*

***Ключові слова:** аграрне законодавство, екологізація законодавства, агросфера, агроландшафт, сільськогосподарське виробництво, сільська територія, якість життя, соціальна сфера села.*

Актуальність. Серед пріоритетів національних інтересів України законодавством визначаються: створення конкурентоспроможної, соціально орієнтованої ринкової економіки та забезпечення постійного зростання рівня життя й добробуту населення; забезпечення екологічно та техногенно безпечних умов життєдіяльності громадян і суспільства; збереження навколишнього природного середовища та раціональне використання природних ресурсів; розвиток духовності, моральних засад, інтелектуального потенціалу Українського народу, зміцнення фізичного здоров'я нації, створення умов для розширеного відтворення населення (ст. 6 Закону України від 19 червня 2003 р. «Про основи національної безпеки України»). Якщо врахувати, що Україна традиційно вважається аграрною державою, сільські території якої займають 70 % її загальної площі, а третину населення становлять селяни, то вказані положення є особливо актуальними насамперед для розвитку сільської місцевості.

Слід враховувати, що сільське господарство – найбільш активна область взаємодії людини і природи [1, с. 422]. Здійснення сільськогосподарського виробництва супроводжується не тільки безгосподарним використанням природних ресурсів, особливо земель сільськогосподарського призначення, а й інтенсивним забрудненням навколишнього середовища. Стан екологічної безпеки у цій галузі постійно погіршується. Викиди забруднюючих речовин і двоокису вуглецю зі стаціонарних джерел забруднення атмосферного повітря у сільськогосподарському секторі можна порівняти із гірничим сектором [2, с. 21]. У контексті вказаного особливого

значення набуває визнання необхідності «екологізації» аграрного законодавства з метою збереження сільських ландшафтів та забезпечення поступового підвищення якості життя населення, яке проживає у сільській місцевості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичною базою для проведення даного дослідження стали наукові роботи таких вчених, як: В. І. Андрейцев, Н. О. Багай, В. М. Єрмоленко, В. В. Костицький, П. Ф. Кулинич, Т. В. Курман, Т. І. Макарова, Н. Р. Малишева, В. В. Петров та ін.

Мета дослідження полягає у здійсненні системного теоретико-правового аналізу впливу екологічних норм на розвиток аграрного законодавства, встановленні кола суспільних відносин, що регулюються аграрним законодавством та розкритті змісту поняття «екологізація аграрного законодавства».

Виклад основного матеріалу. Про необхідність підвищення впливу екологічних норм на подальший розвиток галузевого законодавства неодноразово зазначалося у науковій літературі. Так, Н. Р. Малишева підкреслювала важливість «вплетення» екологічних пріоритетів у тканину господарського, цивільного, адміністративного, фінансового та інших галузей законодавства [3, с. 175], В. В. Костицький звертав увагу на «забезпечення екологізації інших галузей законодавства» [4, с. 202]. Найбільш загальне визначення вказаного поняття наведено В. В. Петровим, який під екологізацією нормативно-правових актів розумів «втілення еколого-правових вимог у зміст, правову тканину нормативно-правового акту» [1, с. 95]. На думку В. І. Андрейцева, процес екологізації окремих галузей законодавства тісно пов'язаний із впровадженням у матеріально-правові й процесуально-правові норми та приписи різних вимог, правил і нормативів екологічної безпеки [5, с. 60] – такого стану навколишнього природного середовища, за якого забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей (ст. 50 Закону України від 25 червня 1991 р. «Про охорону навколишнього природного середовища»). Тобто, по суті поняття екологізації законодавства зводиться до необхідності закріплення у нормативно-правових актах вимог щодо вжиття превентивних заходів, спрямованих на недопущення забруднення навколишнього середовища в процесі здійснення господарської діяльності. Але в умовах постіндустріального розвитку суспільства особливо важливим стає не стільки збереження навколишнього середовища, безпечного для здоров'я людей, скільки створення умов для поступового підвищення якості життя населення. Зокрема, з кінця 80-х років минулого століття головною метою екологічної стратегії Європейського Союзу стало покращення якості та умов проживання населення, створення для людини найкращого навколишнього середовища та утвердження імперативу збереження природного середовища проживання. Причому одним із заходів її виконання визначалося спрямування розвитку на досягнення якісних вимог, покращуючи умови праці та життя громадян Спільноти [6, с. 105].

Що стосується безпосередньо екологізації аграрного законодавства, то особливо активно зазначена проблематика обговорюється в аграрно-правовій науці останні п'ять-шість років і пов'язується переважно із екологізацією сільськогосподарського виробництва [7, с. 45; 8]. Так, зокрема, Н. О. Багай пропонує під екологізацією аграрного законодавства розуміти втілення екологічних принципів та вимог у зміст нормативно-правових актів, що регулюють сільськогосподарську виробничу діяльність [9, с. 15]. Крім того, Т. В. Курман визначила екологізацію аграрного виробництва як спеціальний принцип аграрного права [10, с. 91–92]. Розвиваючи цей напрям досліджень, Н. В. Кравець навела визначення останнього як керівного положення-вимоги аграрного законодавства стосовно нормативного закріплення та практичної реалізації екологічних імперативів усіма суб'єктами сільськогосподарської виробничої діяльності з метою захисту навколишнього середовища, мінімізації негативного впливу антропогенних факторів на нього, збереження стійкої рівноваги екосистем, екологізбалансованого природокористування в процесі їх діяльності, а також виробництва якісної, екологічно безпечної сільськогосподарської продукції рослинного й тваринного походження [11, с. 4]. На відміну від вказаних авторів, В. Ю. Уркевич серед галузевих принципів аграрного права виділяє принцип екологізації аграрних відносин. На думку автора, сутність цього принципу полягає у тому, що при здійсненні сільськогосподарської діяльності мають чітко дотримуватися екологічні вимоги щодо використання земель сільськогосподарського призначення та інших природних ресурсів, вплив на них має бути мінімальним, а заподіяна шкода – підлягати відшкодуванню. Також мають вживатися заходи щодо підтримання, відновлення і поліпшення стану довкілля при виробництві сільськогосподарської продукції [12, с. 124]. Таким чином, зміст вказаного принципу науковець пов'язує із процесами екологізації сільськогосподарської діяльності.

Дійсно, загальноприйнятим є твердження, що предмет аграрного права охоплює органічний комплекс суспільних відносин: земельних, трудових, майнових, організаційно-управлінських, соціальних тощо, які складаються в процесі здійснення сільськогосподарськими підприємствами та іншими аграрними суб'єктами виробничої та іншої, пов'язаної з нею діяльності [13, с. 10; 14, с. 69]. Причому вважається, що домінуюче місце серед зазначених відносин займають відносини саме з виробництва сільськогосподарської продукції, усі інші види діяльності, що здійснюються суб'єктами господарювання в агропромисловому комплексі, виконують другорядну роль і спрямовані на належне забезпечення стабільної роботи сільськогосподарських товаровиробників.

Разом із цією традиційною групою відносин у предмет аграрного права включаються відносини, які регулюють розвиток аграрного ринку, паювання землі і майна сільськогосподарських підприємств, інноваційний та інвестиційний розвиток аграрного сектору економіки, безпеку і якість сільськогосподарської продукції тощо. Проте всі вони пов'язані із сільськогосподарським виробництвом, значення якого постійно підвищується.

Особливо актуальним стає вирішення продовольчої проблеми, з якою так чи інакше стикаються більшість країн світу. До того ж виробництво продукції сільського господарства є основою продовольчої безпеки будь-якої країни. Відповідно, представники європейської науки наполягають на агропродовольчому призначенні сучасного аграрного права [15, с. 73].

Тим не менш, з метою розвитку сільських територій, забезпечення їх привабливості для життя, роботи й відпочинку необхідним є зниження негативного впливу сільськогосподарського виробництва на навколишнє природне середовище. Тому поступово перспективи розвитку сільської місцевості починають пов'язуватися із процесами його диверсифікації, про що більш докладно буде зазначено нижче.

Відповідно, роль аграрного права як галузі права має полягати в забезпеченні належного правового регулювання не тільки відносин, пов'язаних з організацією сільськогосподарського виробництва, а й відносин соціального розвитку села, які виступають невід'ємною та обов'язковою складовою його предмета. Зупинити процес занепаду сільських територій та зубожіння селян можливо лише за умов вирішення соціальних проблем сільських мешканців, створення правових механізмів для покращення умов проживання на селі, зменшення розриву між рівнями життя сільського та міського населення. Тобто, значення відносин соціального розвитку села у структурі предмета цієї галузі права має поступово підвищуватись.

Слід зазначити, що відносини соціального розвитку села насамперед спрямовані на підвищення рівня та якості життя сільського населення. Саме поняття «якість життя» пов'язується із комплексною характеристикою природно-кліматичних, соціально-економічних, екологічних, соціокультурних умов життєдіяльності населення. У Європейському Союзі вимірювання якості життя здійснюється за такими напрямками: 1) матеріально-побутові умови; 2) продуктивна чи основна активність; 3) здоров'я; 4) освіта; 5) дозвілля (відпочинок) та соціальні комунікації (взаємодія); 6) економічна та фізична безпека; 7) державне управління (влада) та основні права; 8) природа та навколишнє середовище; 9) загальне сприйняття життя [16, с. 13–14]. Зважаючи на вищезазначене, можна стверджувати, що така економічна категорія, як «якість життя», є показником, що характеризує у т.ч. і стан навколишнього середовища.

Необхідність підвищення якості життя сільського населення встановлено Концепцією розвитку сільських територій, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2015 р. № 995-р. З цією метою вказаним нормативно-правовим актом передбачається здійснення заходів, спрямованих на охорону та збереження природних ресурсів у сільській місцевості, серед яких: 1) розвиток природно-заповідного фонду із залученням територіальних громад села, селища і суб'єктів господарювання; 2) організація роботи з видалення залишків агрохімікатів на занедбаних складах та інших, у т.ч. необлаштованих місцях їх зберігання; 3) посилення контролю і відповідальності за викидання побутових відходів, організація стихійних сміттєзвалищ, скидання забруднених вод у по-

верхневій водоймі в сільській місцевості; 4) підтримка виробництва енергії з альтернативних джерел.

Як слушно зазначає П. Ф. Кулинич, у сучасних умовах потребують вирішення «проблеми розвитку агросфери, перш за все проблеми формування сприятливого для проживання людини у сільській місцевості середовища» [17, с. 45]. Слід звернути увагу на те, що агросфера являє собою складну соціально-економічну та водночас уразливу агробіологічну систему, якій властиві диверсифіковані функції життєзабезпечення (виробництво агропродовольства і сировини для задоволення потреб населення у продуктах харчування, одязі, паливі тощо), життєдіяльності (умови і якість життя сільського населення, місце прикладання праці й одержання доходів), життєоблаштування (освоєність середовища проживання, його якісний стан і екологічна безпечність) [18, с. 77]. Розглядаючи агросферу у якості складної аграрно-правової категорії, яка лежить в основі предмета аграрного права, Т. В. Курман зазначає, що вона включає в себе сільськогосподарське виробництво, сільське населення і сільські території (агроландшафти) [19, с. 50]. Тобто, агросфера поєднує в собі екологічні, соціальні та виробничі аспекти. Причому, саме два перших мають визначати умови, напрями та обсяги сільськогосподарського виробництва. Таким чином, введення в науку аграрного права поняття «агросфера» має сприяти її подальшій екологізації, зростанню ролі екологічних вимог у процесі розвитку сільських територій. У контексті вказаного цікавою є пропозиція щодо формування агроекологічного права [20, с. 4].

Тривалий час сільська місцевість розглядалася лише як базис для виробництва сільськогосподарської продукції, а не місце проживання й відпочинку населення. Вартість такого вузького (промислового) підходу виявилася високою, включаючи збиток, завданий навколишньому середовищу, зниження чисельності населення та руйнування співтовариств [21, с. 17]. Комплексно підійти до вирішення таких важливих проблем, як збереження природних і культурних ландшафтів, гарантування продовольчої безпеки та подолання бідності сільських мешканців можливо у рамках концепції сільського розвитку (розвитку сільських територій). За законодавством ЄС сільський розвиток здійснюється шляхом використання всіх ресурсів, наявних на сільських територіях (людських, природних, історичних тощо). Причому на період 2014–2020 років визначено три довгострокові стратегічні цілі у сфері політики сільського розвитку ЄС: 1) сприяння конкурентоспроможності сільського господарства; 2) забезпечення раціонального використання природних ресурсів і запобігання негативним змінам клімату; 3) досягнення збалансованого територіального розвитку сільських економік і общин, включаючи створення і підтримку зайнятості [22]. Відповідно, перспективи розвитку сільської місцевості пов'язуються не лише із сільськогосподарським виробництвом, а й з покращенням рівня та якості життя сільського населення. З цією метою заохочується розвиток несільськогосподарських видів діяльності (сільський туризм, художні промисли, заліснення сільських територій тощо) та здійснення заходів, спрямованих на поліпшення екологічної ситуації. Біль-

ше того, особливий акцент у процесі розвитку сільських територій ЄС робиться на застосуванні у повсякденному житті сільського населення інноваційних технологій, спрямованих на раціональне використання та збереження природних ресурсів (розвиток поновлюваних джерел енергії і енергозбереження; здійснення досліджень та інвестицій, пов'язаних зі збереженням, відновленням і модернізацією культурної й природної спадщини сіл, сільських ландшафтів і природних об'єктів високої цінності, розвиток екологічних поселень тощо).

Враховуючи, що предмет аграрного права складається з комплексу суспільних відносин у сфері сільськогосподарського виробництва та соціального розвитку села, логічним було б визначити процес екологізації аграрного законодавства як впровадження екологічних принципів у зміст нормативно-правових актів, що регулюють аграрні відносини. Причому, екологізація аграрного законодавства має бути спрямована на забезпечення збереження сільської місцевості як просторової бази для розміщення природних ресурсів, ведення екологічно чистого сільськогосподарського виробництва і створення умов для поступового підвищення якості життя сільського населення.

Список літератури

1. Петров В. В. Экологическое право России : учебн. для вузов / В. В. Петров – М. : Бек, 1995. – 557 с.
2. Єдина комплексна стратегія та план дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015–2020 роки : проект від 19 жовтня 2015 р. – К. : Міністерство аграрної політики та продовольства України, 2015. – 131 с.
3. Законодавство : проблеми ефективності / [Авер'янов Б. В., Бобровник С. В., Головченко В. В. та ін.]; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К. : Наук. думка, 1995. – 232 с.
4. Костицький В. В. Екологія перехідного періоду : право, держава, економіка (Економіко-правовий механізм охорони навколишнього природного середовища в Україні) / В. В. Костицький. – К. : ІЗП і ПЗ, 2003. – 772 с.
5. Андрейцев В. І. Право екологічної безпеки : навч. та наук.-практ. посіб. / В. І. Андрейцев. – К. : Знання-Прес, 2002. – 332 с.
6. Лозо В. І. Правовые основы экологической стратегии Европейского Союза (Концепция, программное обеспечение, систематизация и комментарий действующего законодательства ЕС) / В. И. Лозо. – Х. : Право, 2008. – 368 с.
7. Макарова Т. И. Охрана окружающей среды при осуществлении сельскохозяйственной деятельности: к вопросу о разработке современных правовых подходов / Т. И. Макарова, Н. С. Губская // Проблемы розвитку аграрного та земельного права України: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25 травня 2011 р.). – К. : Вид-во географ. літ-ри «Обрії», 2011. – С. 42–46.
8. Настіна О. І. До проблеми екологізації аграрного права / О. І. Настіна // Аграрне право як галузь права, юридична наука і навчальна дисципліна : матер. Всеукр. круглого столу (25 травня 2012 р.) : зб. наук. праць / за заг. ред. В. М. Єрмоленка, В. І. Курила, В. І. Семчика. – К. : Видавн. центр НУБіП України, 2012. – С. 108–111.

9. Багай Н. О. Основні напрями екологізації сучасного аграрного законодавства України / Н. О. Багай // Природоресурсне право в системі права України: історія, сьогодення, перспективи: зб. матеріалів круглого столу (30–31 жовтня 2015 р.) / за заг. ред. М. В. Шульги. – Х. : Вид-во ТОВ «Оберіг», 2015. – С. 15–17.

10. Курман Т. В. Про принцип екологізації аграрного виробництва / Т. В. Курман // Аграрне право як галузь права, юридична наука і навчальна дисципліна: матеріали Всеукраїнського круглого столу (25 травня 2012 р.) : зб. наук. пр. / за заг. ред. проф. В. М. Єрмоленка, В. І. Курила, В. І. Семчика. – К. : Видавн. центр НУБіП України, 2012. – С. 90–92.

11. Кравець Н. В. Екологізація аграрного виробництва як принцип аграрного права : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / Н. В. Кравець. – Х., 2015. – 19 с.

12. Правове регулювання екологічних, аграрних та земельних відносин в Україні: сучасний стан і напрямки вдосконалення: моногр. / за ред. А. П. Гетьмана та В. Ю. Уркевича. – Х. : Право, 2012. – 448 с.

13. Багай Н. О. Розвиток науки аграрного права України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / Н. О. Багай. – К., 2002. – 19 с.

14. Козырь М. И. Аграрное право России: состояние, проблемы и тенденции развития / М. И. Козырь. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Норма, 2008. – 336 с.

15. Юдо Ж. Вклад Европейского комитета по аграрному праву в развитие аграрного права в Европе / Жозеф Юдо // Правовое регулирование аграрных, земельных отношений, природопользования и охраны окружающей среды в сельском хозяйстве России, Украины, Белоруссии, Казахстана, других стран СНГ и государств ЕС: состояние, проблемы, пути совершенствования: междунар. сб. науч. тр. аграр. и юрид. высш. учеб. заведений России, Украины, Белоруссии, Казахстана, других стран СНГ и государств ЕС. – М. : Рос. ассоциация аграр. и природоресурс. права, 2009. – Т. 1. – С. 70–79.

16. Вимірювання якості життя в Україні : аналіт. доп. / Е. М. Лібанова, О. М. Гладун, Л. С. Лісогор [та ін.]. – К., 2013. – 50 с. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.idss.org.ua/monografii/UNDP_QoL_2013_ukr.pdf.

17. Кулинич П. Ф. До питання про розвиток предмета аграрного (сільського) права / П. Ф. Кулинич // Аграрне право як галузь права, юридична наука і навчальна дисципліна : Всеукр. круглий стіл (25 трав. 2012 р.). – К. : Вид. центр НУБіП України, 2012. – С. 43–46.

18. Попова О. Агросфера: соціоекономічний зміст і засади сталого розвитку / О. Попова // Економіка України. – 2012. – № 5. – С. 73–84.

19. Курман Т. В. Агросфера як основа сталого розвитку сільськогосподарського виробництва / Т. В. Курман // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Д. О. Мельничук (голова ред. кол.). – 2014. – Вип. 197, ч. 2. – С. 48–54. – (Серія «Право»).

20. Раджоньери М. П. Агроэкологическое право Европейского Союза и Италии / Мария Пия Раджоньери, Марко Валетта ; отв. ред. Д. О. Тузов. – М. : Статут, 2006. – 208 с.

21. Мельников Н. Н. Устойчивое сельское развитие как условие преодоления бедности / Н. Н. Мельников // *Аграрное и земельное право*. – 2005. – № 9. – С. 13–25.

22. *The Common Agricultural Policy after 2013* : [Electronic resource]. – Mode of access : http://ec.europa.eu/agriculture/cap-post-2013/index_en.htm.

References

1. Petrov, V. V. (1995). *Ekolohycheskoe pravo Rossyy* [Russia Environmental Law]: uchebn. dlia vuzov. Bek, 557.

2. Iedyna kompleksna stratehiiia ta plan dii rozvytku silskoho hospodarstva ta silskykh terytorii v Ukraini na 2015–2020 roky: Proekt 19 zhovtnia 2015 r. [Common comprehensive strategy and action plan for the development of agriculture and rural areas in Ukraine for 2015-2020 years: Project from October 19, 2015] (2015). Kyiv: Ministerstvo ahrarynoi polityky ta prodovolstva Ukrainy, 131.

3. Aver'ianov, B. V., Bobrovnyk, S. V., Holovchenko, V. V. (1995). *Zakono-davstvo: problemy efektyvnosti* [Legislation: Problems of efficiency]. National Academy of Sciences of Ukraine, Koretsky Institute of state and law. Kyiv: Nauk. dumka, 232.

4. Kostytskyi, V. V. (2003). *Ekolohiia perekhodnoho periodu: pravo, derzhava, ekonomika (Ekonomiko-pravovyi mekhanizm okhorony navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha v Ukraini)* [Ecology of transitional period: law, state, economics (Economic and legal framework of environmental protection in Ukraine)]. Kyiv: IZP i PZ, 772.

5. Andreitsev, V. I. (2002). *Pravo ekolohichnoi bezpeky* [Environmental Safety Law]. Kyiv: Znannia-Pres, 60.

6. Lozo, V. I. (2008). *Pravovyye osnovy ekolohicheskoi stratehii levropeiskoho Soiuzu (Kontseptysia, prohrammnoe obespechenie, systematyzatsyia i kommentarii deistvuiushcheho zakonodatelstva IES)* [Legal basis of the environmental strategy of the European Union (concept, software, organize and comment existing EU legislation)]. Kharkiv: Pravo, 368.

7. Makarova, T. I., Hubskaia, N. S. (2011). *Okhrana okruzhaiushchei sredey pri osushchestvlenii selskokhoziaistvennoi deiatelnosti: k voprosu o razrabotke sovremennykh pravovykh podkhodov*. Problems of development of Agricultural and Land Law of Ukraine: Proceedings of the International Scientific Conference. Kyiv: Publisher of geographical literature «Obrii», 42–46.

8. Nastina, O. I. (2012). *Do problemy ekolohizatsii ahrarynoho prava* [Concerning the problem of greening of Agricultural Law]. Agrarian Law as a branch of law, jurisprudence and academic disciplines: materials of Ukrainian round table. Kyiv: Publishing center of NULES of Ukraine, 108–111.

9. Bahai, N. O. (2015). *Osnovni napriamy ekolohizatsii suchasnoho ahrarynoho zakonodavstva Ukrainy* [Main directions of greening of modern agricultural legislation of Ukraine]. Natural resource law in the law system of Ukraine: history, present time, prospects. Proceedings of the Round Table. Kharkiv: Publishing Ltd «Oberih», 15-17.

10. Kurman, T. V. (2012). *Pro pryntsyp ekolohizatsii ahrarynoho vyrobnytstva* [On the principle of greening of agricultural production]. Agricultural Law as a branch of law, jurisprudence and academic disciplines: materials of Ukrainian round table. Kyiv: Publishing center of NULES of Ukraine, 90-92.

11. Kravets, N. V. (2015). Ekolohizatsiia ahrarnoho vyrobnytstva yak pryntsyv ahrarnoho prava [Greening of agricultural production as the principle of agricultural law]. Kharkiv, 19.

12. Hetman, A. P., Urkevych, V. Iu. ed. (2012). Pravove rehuliuвання ekolohichnykh, ahrarnykh ta zemelnykh vidnosyn v Ukraini: suchasnyi stan i napriamky vdoskonalennia [Legal regulation of environmental, agricultural and land relations in Ukraine: current state and areas for improvement]. Kharkiv: Pravo, 448.

13. Bahai, N. O. (2002). Rozvytok nauky ahrarnoho prava Ukrainy [The development of Agricultural Law science of Ukraine]. Kyiv, 19.

14. Kozyr, M. Y. (2008). Ahrarnoe pravo Rossii: sostoianie, problemy i tendentsyi razvitiya [Agraricual Law of Russia: state, problems and trends of development]. Moscow: Norma, 336.

15. Iudo, Zh. (2009). Vklad Evropeiskoho komiteta po ahrarnomu pravu v razvytye ahrarnoho prava Evrope [The contribution of European law on the agrarian committee in the development of agrarian law in Europe]. Legal regulation of agricultural and land relations, environmental management and environmental protection in agriculture of Russia, Ukraine, Belarus, Kazakhstan and other CIS countries and the EU member states. Moscow: Russian association of agricultural and natural resource law, 1, 70–79.

16. Libanova, E. M., Hladun, O. M., Lisohor, L. S. (2013). Measurement of quality of life in Ukraine. Kyiv, 50. Available at: http://www.idss.org.ua/monografii/UNDP_QoL_2013_ukr.pdf.

17. Kulynych, P. F. (2012). Do pytannia pro rozvytok predmeta ahrarnoho (silskoho) prava [On the subject of the development of agricultural law subject]. Agricultural Law as a branch of law, jurisprudence and academic disciplines: Ukrainian round table. Kyiv: Publishing center of NULES of Ukraine, 43–46.

18. Popova, O. (2012). Ahrosfera: sotsioekonomichnyi zmist i zasady staloho rozvytku [Agrosfera: socioeconomic content and principles of sustainable development]. Ekonomika Ukrainy, 5, 73–84.

19. Kurman, T. V. (2014). Ahrosfera yak osnova staloho rozvytku silskohospodarskoho vyrobnytstva [Agrosfera as a basis for sustainable development of agricultural production]. Scientific Journal of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, 197, 2, 48–54.

20. Radzhonery, M. P., Valetta, M. (2006). Ahroekolohycheskoe pravo levropeiskoho Soiuzu i Italii [Agroecological Law of the European Union and Italy]. Moscow: Statut, 208.

21. Melnikov, N. N. (2005). Ustoichivoe selskoe razvytie kak uslovie preodoleniia bednasty [Sustainable rural development as a condition for poverty reduction]. Agricultural and land law, 9, 13–25.

22. The Common Agricultural Policy after 2013. Available at: http://ec.europa.eu/agriculture/cap-post-2013/index_en.htm.

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ АГРАРНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

Е. В. Гафурова

Аннотация. В статье осуществлен системный теоретико-правовой анализ влияния экологических норм на развитие аграрного законодательства, определен круг общественных отношений, регулируемых аграрным законодательством. Автор раскрывает содержание понятия «экологизация аграрного законодательства».

Ключевые слова: аграрное законодательство, экологизация законодательства, агросфера, агроландшафт, сельскохозяйственное производство, сельская территория, качество жизни, социальная сфера села.

MODERN TRENDS OF THE AGRARIAN LEGISLATION DEVELOPMENT

O. V. Gafurova

Abstract. The article presents a systematic theoretical and legal analysis of the impact of environmental regulations on the agrarian legislation development, the circle of public relations regulated by the agrarian legislation. The author reveals the concept of «ecologization of the agrarian legislation».

Keywords: agrarian legislation, ecologization of the legislation, agrosphere, agrolandscape, agriculture, rural areas, quality of life, countryside social sphere.

УДК 349.42:124.5

ПРО АКсіОЛОГіЧНі АСПЕКТИ СУЧАСНОГО АГРАРНОГО ПРАВА

А. М. СТАТІВКА, доктор юридичних наук, професор

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

E-mail: ekolaw@nulau.edu.ua

Анотація. У статті викладено загальні міркування щодо деяких аксіологічних аспектів в аграрному праві, розкрито сутність, визначено їхню систему.

Ключові слова: аксіологічні аспекти, аграрне право, правовий тип цінностей, духовний тип цінностей, екологічний вид цінностей, економічний вид цінностей, соціальний вид цінностей, морально-етичний вид цінностей, теологічний вид цінностей.

Актуальність. Генезис сучасного аграрного права, що відображає універсальні властивості та ставлення до об'єктивної дійсності, закономірностей розвитку аграрних відносин, які є предметом регулювання даної галузі у системі національного права, неможливо пояснити і сприйняти без аксіологічних аспектів (від грецьк. «цінність») [1, с. 30].

Аксіологія, або теорія цінностей, як напрям наукової думки, зародилась в стародавні часи. Значного розвитку наведена теорія набула в кінці XIX – на початку XX століття. Інтерес до неї особливо зріс у XX столітті.

Внаслідок жвавих дискусій щодо розуміння аксіологічної теорії основне місце в ній займає вчення про цінності. При цьому висловлено думку, що між цінностями, оцінками і нормами існує тісний зв'язок і взаємні переходи. Тому в науках, предметом яких є мораль, право, мистецтво,